

SCHIMBĂRI DE DECOR ȘI COMPORTAMENT ÎN CULISELE UNUI SPAȚIU PUBLIC

MANUELA STĂNCULESCU
MINERVA OCOLIȘAN

1. Argument

Articolul prezent ar dori să dea seama de un studiu de caz elaborat în aprilie 1995 ce a urmărit să documenteze din punct de vedere sociologic secțiunea Educație a Programului Inovativ Interdisciplinar inițiat de Centrul de Inovare și Formare Antreprenorială "Leda 0.1".

Tema cercetării au constituit-o efectele sociale ale salubrității și modernizării grupurilor școlare. Materialul a fost elaborat în urma datelor culese în luna ianuarie a aceluiași an la Liceul *George Coșbuc* din București, instituție care a servit drept model experimental al Programului și unde au fost construite două grupuri sanitare moderne.

Studiul a fost organizat în trei părți distincte: analiza relațiilor diferitelor categorii de actori sociali cu spațiul social redefinit datorită schimbărilor de decor; analiza relațiilor sociale între diferitele categorii de actori sociali și a modului în care ele se repercutează asupra decorului spațiului social în chestiune; recomandări pentru viitoare decizii manageriale.

Articolul preia din studiu doar părțile de analiză, considerând că se adresează unui public interesat mai degrabă de instrumentarul conceptual și metodologic al acestuia și mai puțin de soluțiile concrete și imediate - care aparțin deja istoriei - recomandate managerilor Programului.

2. Paradigmă dominantă și instrumentar conceptual

Am pornit studiul de la ideea că grupul sanitar școlar este un spațiu perceput de actorii sociali ca **public** și **privat** în același timp. La prima vedere, până și denumirile lui populare reflectă o definiție ambiguă: *privata publică* pare să fie o contradicție în termeni.

Considerăm că a defini social un spațiu înseamnă a explicita funcțiile, atributele de decor și destinatarii acestuia.

Funcțiile grupului sanitar public se suprapun în parte funcțiilor

grupului sanitar privat. Acesta este spațiul asociat în primul rând unor nevoi fiziologice precise, care presupun izolarea individului față de semenii săi. În acest sens, el este un spațiu **privat**. Din punct de vedere al destinatarilor, grupul sanitar public diferă esențial de cel privat. Primul este un spațiu public, deci *accesibil tuturor* membrilor unei comunități; cel de-al doilea este accesibil numai unui grup exclusiv de persoane¹.

Normele și modelele comportamentale dezirabile pentru actorii sociali diferă în funcție de definiția spațiului social unde ele sunt actualizate. Grupul sanitar public este un spațiu care intră sub incidența normelor de ordine publică, ceea ce subiecții noștri elevi au numit **spirit civic**.

Am găsit *paradigma dramaturgică goffmaniană* adecvată abordării relației dintre spațiul social și comportamentul actorilor sociali, în contextul atributelor aparent contradictorii de **public** și **privat**.

Goffman face distincția dintre comportamentul actorilor sociali în spațiile de scenă și în cele de culise. În scenă, comportamentul actorului social este observabil (perceptibil) de către un public oarecare și este direcționat către influențarea aceluia public. Aici actorul social are grijă să nu lase în nici un fel publicul să întuiască eul care se ascunde în spatele personajului jucat. În culise, actorul se află singur sau cel mult în compania colegilor lui de echipă, adică a celor cu care a colaborat anterior pentru a pune în scenă un anumit spectacol. Aici comportamentul lui este unul de relaxare: se șterge machiajul, se dă jos sau se rearanjează costumul, se comentează reușita sau nereușita spectacolului.

Există, spune E. Goffman, spații preponderent definite social drept culise; printre acestea: grupurile sanitare, bucătăriile, dormitoarele. Există, în mod similar, perioade de timp destinate preponderent culiselor, perioade în care până și spațiile anterior scenice devin culise: pauzele, vacanțele etc.

Revenind la grupul sanitar școlar (fără a face încă distincția public-privat), remarcăm faptul că acesta este un spațiu de culise atât din punct de vedere al funcțiilor instrumentale (nevoi fiziologice și rearanjarea ținutei) cât și din punctul de vedere al ocaziei sociale (perioada de timp) în care este folosit cu deosebire: pauza dintre orele de curs.

În privința destinatarilor, însă, în grupul sanitar școlar nu poți fi niciodată sigur că te vei afla numai în compania colegilor de clasă sau prietenilor, deci a membrilor echipei tale. Există două categorii de destinatari care fac ca grupul sanitar școlar să fie perceput ca scenic de către elevi: elevii din alte clase, vizitatorii externi liceului.

În concluzie, considerăm *grupul sanitar școlar* ca fiind: *privat / de culise* din punct de vedere al *funcțiilor instrumentale*, precum și *public / scenic* din punctul de vedere al *destinatarilor*.

2.1. De ce să schimbi decorul culiselor? Orice spațiu social presupune un anume decor *obiectual*, căruia actorii sociali îi atașează un anume set de atribute (semne) ce îl marchează. În scenă, decorul este parte integrantă în mesajul

¹ Prin urmare, atributul **public** se referă la accesibilitate și nu la funcție. De aceea contradicția din termeni este doar aparentă.

spectacolului și de aceea i se acordă de către actori o grijă deosebită, în culise acesta este de multe ori neglijabil, tocmai pentru că se consideră că nu face parte din spectacol. În cazul studiat de noi, atât inițiatorul programului de modernizare a grupurilor sanitare, cât și echipa managerială a instituției de învățământ au acționat contrazicând în mod evident tendința generală de a neglija decorul culiselor.

Tocmai pentru că decorul obiectual al culiselor nu este, cel mai adesea, anume aranjat pentru a fi arătat unui public el tinde să fie considerat de către acest public ca revelator pentru "adevăratul fel de a fi" al celor care îl folosesc, ca "oglinză care nu minte".

Ne permitem să disociem aici funcția simbolică sau de emblemă a spațiilor de culise, care se adaugă funcțiilor instrumentale ale acestuia. Decorul unui grup sanitar tinde să fie perceput ca emblematic pentru imaginea socială a celor care îl folosesc, îl întrețin sau contribuie la modernizarea lui.

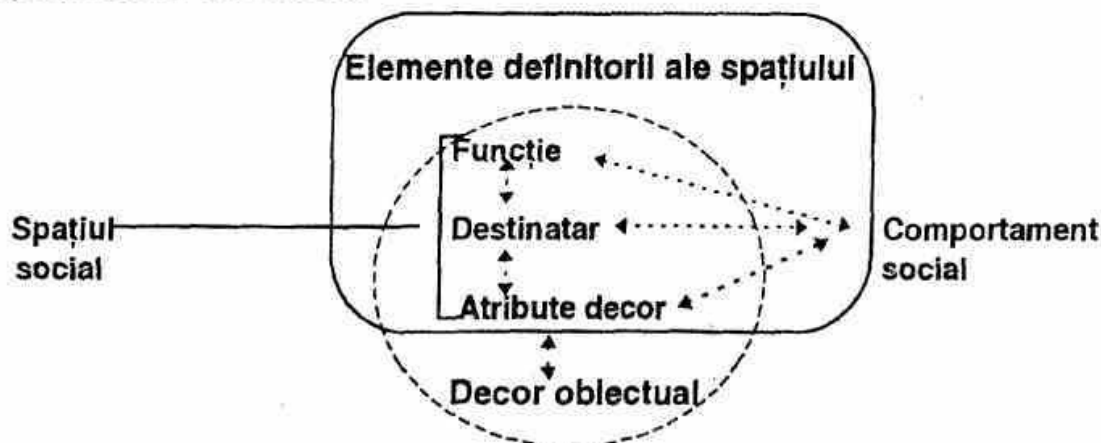
Schimbi decorul culiselor pentru că vrei să-ți schimbi imaginea socială care este percepută de ceilalți ca fiind "mai autentică" decât imaginea proiectată anume în scenă.

2.2. Umbră și dilemă. În timpul culegerii datelor am constatat o permanentă oscilare a subiecților între convingerea că schimbarea decorului grupurilor sanitare duce la schimbarea comportamentelor și credința că "nivelul nostru", "educația de acasă" fiind așa cum sunt, fac schimbările de decor inutile. Aceasta e umbra.

Dilema: Îți asumi riscul să acționezi schimbând punctual, sperând să provoci astfel schimbarea globală sau aștepti în zona de umbră schimbarea globală care ar rezolva majoritatea problemelor punctuale? Umbra stăruia în percepția actorilor sociali chiar dacă în cazul concret al construirii noilor grupuri sanitare dilema managerială fusese depășită.

3. Ipoteză

Considerăm că relația dintre spațiul social și comportamentul social este de fapt relația între elementele definitorii ale spațiului și modelele și normele comportamentale dezirabile.

Relațiile biunivoce reprezentate mai sus sunt relații de condiționare reciprocă într-un model multicausal pe care studiul nostru nu își propune să îl abordeze exhaustiv.

Credința populară ne spune că "omul sfințește locul", studiul nostru și-a propus să demonstreze că și reversul medaliei este o stare de fapt: modernizarea grupurilor sanitare școlare la Liceul *George Coșbuc* are ca rezultat schimbări comportamentale.

Ipoteză: Modificări relevante ale decorului determină redefinirea socială a spațiului și condiționează schimbări comportamentale substanțiale.

4. Eșantion și metode de culegere a datelor

Am repartizat subiecții cercetării în trei categorii de actori sociali funcție de relația dominantă pe care o au cu spațiul social al grupurilor sanitare: **elevii**, dominant destinatari; **îngrijitoarele**, personal de întreținere a decorului; **directorul**, nemijlocit implicat în implementarea programului de modernizare a decorului.

Pentru prima categorie de actori sociali am luat în considerare populația școlară a liceului G. Coșbuc care era de 1233 de elevi la cursuri de zi și am construit un eșantion reprezentativ care a cuprins 7% din ea. Astfel, din categoria elevilor de gimnaziu am ales 214 fete și 148 băieți și din categoria elevilor de liceu, 610 fete și 261 băieți. A fost un eșantion pe cote, luând în calcul distribuția pe sexe și pe clase.

Celelalte două categorii de actori sociali - 8 îngrijitoare și 1 director - au fost integral considerate în culegerea datelor.

Metodele utilizate pentru culegerea datelor au fost: interviul, ca metodă principală, observația participativă și experimentul.

5. Schimbările de decor și redefinirea spațiului

5.1. Schimbarea atributelor decorului, funcții și destinatari. Participanții la interviurile făcute pe grupe de 5-7 elevi au găsit discuția pe tema grupurilor sanitare binevenită și s-au arătat disponibili în a colabora cu noi. Ne-au spus că percepeau grupurile sanitare ca pe o problemă a lor și că ea mai constituise obiect al dezbaterii elevilor în alte două situații: 1. În etapa anterioară construcției noilor grupuri sanitare, cu ocazia unei greve a elevilor, aceasta fusese un punct al nemulțumirilor; 2. În etapa tranzitorie implementării experimentului, în care grupurile sanitare finalizate rămăseseră inaccesibile elevilor.

Menționăm că în etapa culegerii datelor grupurile sanitare modernizate deveniseră accesibile elevilor, în paralel cu celelalte grupuri sanitare care nu fuseseră modernizate.

Elevii au folosit în unanimitate atributele de "nou" și "vechi" atașate celor două tipuri de grupuri sanitare existente. Am preluat și noi aceste atribute ca modalitate primară de clasificare. Încă de la începutul interviurilor cu elevii s-a reliefat opoziția pregnantă în limbajul și percepția lor între: *categoria de atribute asociate obiectelor decorului grupurilor sanitare vechi și celor noi*. Cele noi sunt etichetate ca "un pas spre civilizație", "necesare", "normale", comparabile cu grupurile sanitare occidentale și americane văzute în filme sau

excursii. Cele vechi sunt etichetate printr-o serie complementară de atribute negative: "insalubre", "inutilizabile", "mizerabile".

Am identificat aceleași două serii de atribute contrastante și în interviurile cu directorul și îngrijitoarele liceului.

Opoziția între seturile de atribute se proiectează în opoziția între două moduri de valorizare: de la "ți-e scârbă" la "îmi place".

Schimbarea atributelor decorului în percepția actorilor sociali a condus la schimbarea numărului destinatarilor. Subiecții elevi ne-au atras atenția că grupurile sanitare noi sunt deosebit de aglomerate pentru că sunt preferate celor vechi chiar și atunci când sunt foarte îndepărtate de sala de clasă².

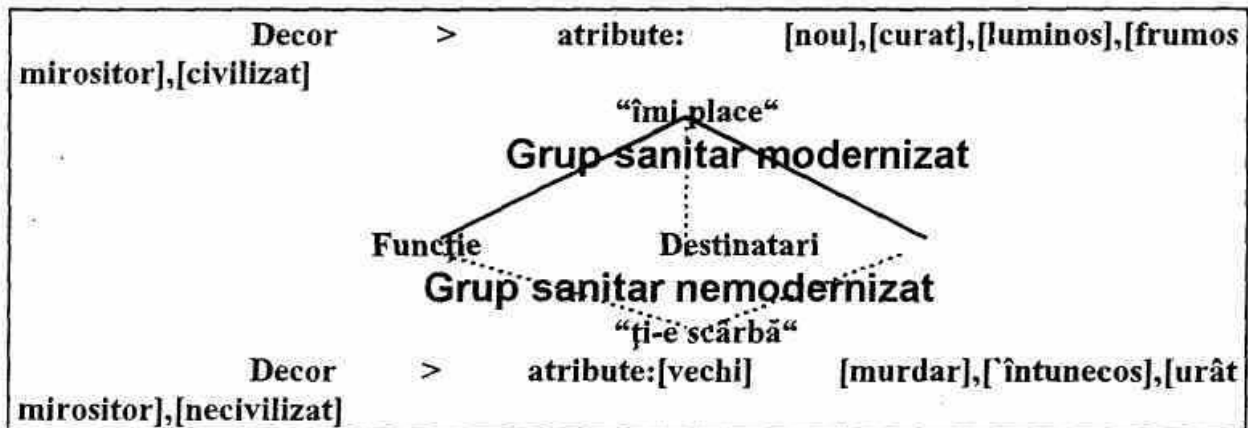
Întrebați de ce, ei au răspuns că "îți face plăcere să intri în ele" și de aceea sunt folosite în mod regulat și nu doar în "cazuri de extremă urgență".

În plus, elevii observaseră și schimbări în categoriile de destinatari. Ne-au povestit că tuturor vizitatorilor școlii li se arată de către direcțiune grupurile sanitare noi.³

Din cele spuse de elevi, a rezultat că ei înșiși considerau "spiritul liceului", concretizat în bilingvism, și grupurile sanitare modernizate drept două elemente distinctive pentru identitatea lor de elevi ai Liceului *George Coșbuc*.

Noi ne permitem să observăm că această schimbare a atributelor decorului a atras după sine reconstituirea funcției de emblemă a grupului sanitar pentru toată comunitatea școlară.

Acest lucru este valabil cu deosebire pentru grupul sanitar nou destinat fetelor, care se află la parter și este ușor accesibil eventualilor vizitatori.

5.2. Schimbarea obiectelor decorului, funcții și destinatari

5.2.1 Oglinzi. Aceste obiecte⁴ de decor absente din vechile grupuri sanitare au fost foarte frecvent menționate de elevi în descrierile noilor grupuri

² Este un fenomen relevat cu deosebire de eleve.

³ Chiar în perioada prezenței noastre în școală am avut ocazia să ne convingem, prin observație directă, că grupul sanitar modernizat urma să fie "prezentat" unei delegații franceze.

⁴ Precizăm că luăm în considerare numai acele schimbări ale obiectelor de decor percepute de subiecții noștri ca relevante.

sanitare. "Datorită oglinzilor, spune o elevă de clasa a X-a, W.C.-ul a devenit o cameră de toaletă." Prin urmare, oglinzile schimbă numele spațiului.

Prezența oglinzilor în grupurile sanitare contribuie la reconstituirea uneia din funcțiile instrumentale definitorii ale spațiului: aranjarea costumului și a ținutei personale.

În plus, oglinzile au atras în grupurile sanitare un număr mai mare de destinatari, în special în rândul fetelor, cu deosebire preocupate de aranjarea ținutei. Impresia de aglomerație pe care o creează grupul sanitar pentru fete se datorează în parte existenței oglinzilor.

Pe de altă parte, rolul jucat de oglinzi în despărțirea pe sexe a destinatarilor⁵ celor două grupuri sanitare (în grupul sanitar al băieților oglinzile au fost relativ neutru percepute) a fost asemănător rolului jucat de introducerea pisoarului. Acesta, de altfel, a blocat realmente accesul fetelor în grupul sanitar al băieților și a limitat accesul îngrijitoarelor.

5.2.2. Chiuvete noi. Mulți elevi ne-au spus că în grupurile sanitare vechi nu există chiuvete. Am fost surprinse de o asemenea afirmație pentru că văzusem cu ochii noștri că și în grupurile sanitare vechi existau chiuvete. Nu existau, în schimb, robinete și chiuvetele erau imposibil de folosit din acest motiv. Ne aflăm, credem, în fața unui exemplu semnificativ privind diferența dintre existența unor obiecte în spațiul fizic și percepția existenței lor, legată de posibilitatea sau imposibilitatea utilizării lor. Chiuvetele din vechile grupuri sanitare, inutilizabile fiind, erau și inexistente perceptiv pentru elevi.

Prin contrast, în noile grupuri sanitare chiuvetele au făcut frecvent parte din descrierile elevilor. Datorită lor au fost reconstituite alte funcții instrumentale ale grupurilor sanitare (spălatul pe mâini, udatul buretelui) și adăugată o altă funcție: băutul apei. "Sunt copii care nu merg la toaletă decât ca să bea apă", ne spunea un elev din clasa a VII-a. E de observat că și în acest caz băutul apei atrage un alt segment de destinatari.

Îngrijitoarele ne-au vorbit despre chiuvetele din noile grupuri sanitare din perspectiva propriei lor activități: "Nu mai trebuie să ne cărăm cu gălețile cu apă de la subsol atunci când facem curat"

5.2.3. Pereții și ușile cabinelor ridicate. Ridicarea de la nivelul solului a pereților și ușilor cabinelor a constituit o constantă a descrierilor subiecților intervievați. Mai mult, această schimbare obiectuală în decor a fost punctul în care s-au ciocnit cel mai evident explicațiile actorilor sociali ce urmăreau să dea seama de buna funcționare și întreținere a spațiului (explicații funcționaliste) și explicații ce vizau percepția supravegherii (explicații de

⁵ Grupurile sanitare vechi nu dețin nici oglinzi, nici pisoare. La momentul anchetei noastre ele erau utilizate în comun de fete și băieți pentru conversații și fumat. Am aflat că nici o fată nu le mai folosea pentru nevoi fiziologice; în timp ce unii băieți ne-au declarat că ei și colegii lor le mai foloseau din când în când în acest scop, mai ales dacă erau mai aproape de sala de clasă.

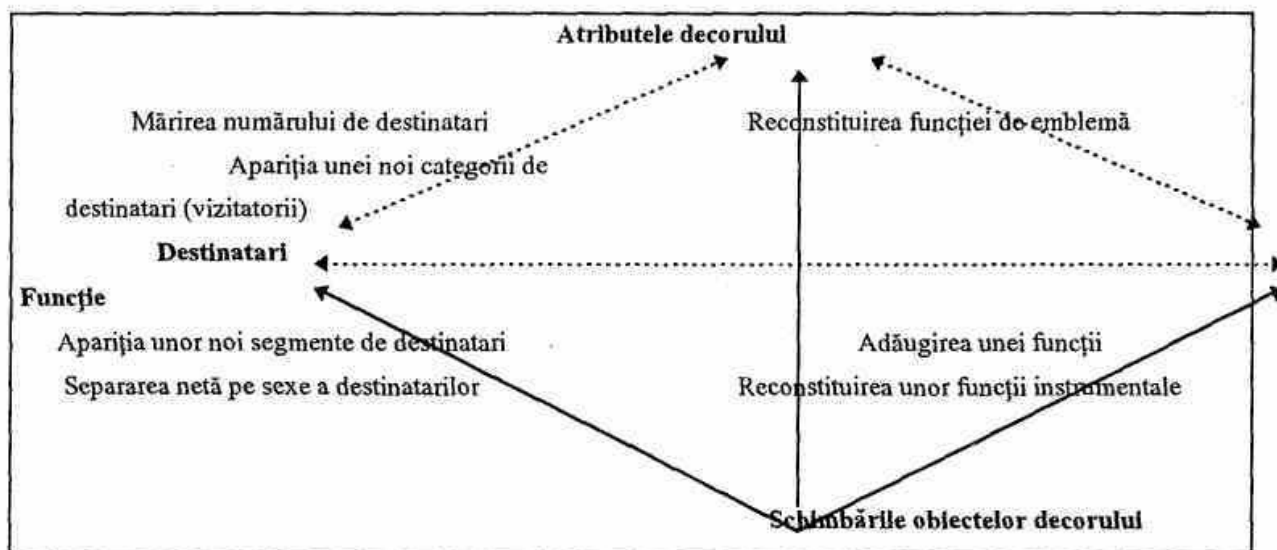
control social). Elevii au furnizat majoritatea explicațiilor funcționaliste de tipul: 1. "Pentru a vedea că este ocupat"(elev cl. a Xa) 2. "Pentru a fi mai ușor să se spele pe jos" (cl.a Va) 3. "Ca să se aerisească" (cl. a IXa) 4. "Ca să se scurgă apa mai ușor" (cl. a VIIa) 5. "Ca să poți intra sau ieși pe jos dacă se blochează" (cl. a Xa) 6. "Pentru economie de material"

Ele au tendința să se grupeze în jurul ideii de eficiență în întreținerea curățeniei. Remarcăm faptul că grupul îngrijitoarelor, de la care ne-am fi așteptat la explicații referitoare la ușurarea muncii lor, nu percepe această schimbare de decor ca funcțională. Îngrijitoarele văd în această schimbare o întărire a funcției lor de agent al controlului social ("Ca să putem supraveghea copiii").

Explicații vizând controlul social nu lipsesc, însă, nici în sfera elevilor: 1. "Ca să vadă directoarea cine chiulește" (elev cl. a Xa) 2. "Ca să nu se mai poată face pe jos" (cl. a Xa) 3. "Ca ușile să nu fie lovite cu picioarele" (cl. aXa) 4. "Să se supravegheze pentru că se stă cu picioarele pe W.C.-uri"(cl. a VI)

Referirea în sine la controlul social în legătură cu grupul sanitar este o probă a limitării percepției spațiului cabinelor ca spațiu de culise.

Concluzie: Toată demonstrația de până acum a vizat analiza dinamicii modului de percepție a schimbărilor din decor care au determinat schimbări în atributele, funcțiile și destinatarii spațiului, deci redefinirea acestuia.

Grupul sanitar nou are o nouă definiție prezentă în percepția tuturor categoriilor de actori sociali. Definiția cuprinde un număr mare de destinatari diverși, funcția de emblemă care se adaugă funcțiilor instrumentale, set de atribute la polul plus care toate conferă spațiului o valoare scenică. Oricât de nou ar fi, oricât de emblematic ar fi, oricât de scenic ar fi, grupul sanitar rămâne, totuși, un spațiu de culise, un spațiu al relaxării comportamentale.

6. Redefinirea spațiului și schimbării comportamentale

În demonstrarea ipotezei noastre am înțeles prin schimbare comportamentală schimbarea observabilă de la comportamente deviante manifestate la comportamente deviante inhibate. Schimbarea comportamentală, ca și schimbarea de decor, sunt evenimente trăite în cadrul comunității școlare.

Comunitatea școlară nu este omogenă, ci compusă din mai multe categorii de actori sociali, dintre care am avut în vedere doar elevii, îngrijitoarele și directorul. Acestor categorii le corespund lumi perceptive diferite dar nu și disjuncte.

Anterior am analizat procesul de redefinire socială a grupului sanitar din perspectiva zonei de intersecție a celor trei lumi perceptive.⁶

Tot în zona de intersecție a celor trei lumi perceptive se află o serie de comportamente deviante referitoare la spațiul social al grupului sanitar. Le vom avea în vedere pentru moment doar pe acestea.

6.1. Comportamente deviante inhibate - "spațiul care impune". "Nu cred că se pune problema că cineva ar mai putea să facă pe jos sau să scrie pe pereți. Nu-ți vine" (elev cl a XIIa). "Există un respect față de W.C.-urile noi (cl a Va) "Fiind curate, impun curățenia" (cl a VIIa). "Sunt frumoase și ne place să facem curățenie în ele, că în alea vechi chiar dacă facem curat tot nu se vede." (o îngrijitoare) "Nu se dă cu piciorul în ușile cabinelor, nu mai merge să dai cu piciorul" (cl XIIa). "Nu este perfect, dar s-a stricat infinit mai puțin decât se putea strica". "Femeile de serviciu sunt mai pretențioase cu W.C.-urile noi, cred că le face și mai multă plăcere" (director, Miruna Carianopol).

Am remarcat mai înainte că subiecții noștri percepeau o legătură între ridicarea ușilor și pereților cabinelor și inhibarea unor comportamente deviante. Am ales citatele de mai sus ca exemplificare pentru faptul că toate categoriile de actori sociali conectează comportamentele deviante inhibate cu noua definiție a întregului spațiu al grupului sanitar modernizat.

În acest sens, sunt ușor observabile expresiile elevilor care circumscriu conexiunea spațiu redefinit - devianță inhibată: "nu-ți vine", "există un respect", "impune", "există un bun-simț", "nu mai merge". Majoritatea acestor expresii sunt impersonale. Nu există un agent de control social personalizat; în percepția elevilor spațiul redefinit favorizează inhibarea comportamentelor deviante. Nu la fel de evidentă lingvistic este conexiunea spațiu redefinit - comportamente deviante inhibate în enunțurile aparținând celorlalte două categorii de actori. Ea se poate însă deduce din analiza semantică a unor termeni ca: "pretențioase", "curățenia se vede".

⁶ Înțelegem prin zonă de intersecție perceptivă o arie de comunicare, adică o arie în care întreaga comunitate școlară se află în acord cu privire la definițiile referitoare la reguli, valori, teritoriu, atitudini și modele de comportament.

Care sunt aceste comportamente percepute ca deviate și observate ca inhibate de toți membrii comunității, în noul spațiu? Făcutul pe jos, scrisul de expresii obscene pe pereți, lovitul cu picioarele în ușile cabinelor, aruncarea pe jos a diverse gunoaie, ai căror autori sunt elevii și neglijarea curățeniei regulate a spațiului de către îngrijitoare. Aceste comportamente se manifestă încă în grupurile sanitare vechi.

Constatăm că și la nivel comportamental este prezentă opoziția între valorizarea negativă/pozitivă a spațiului declarată verbal de subiecți. "Îmi place" se asociază cu "există un respect" și "ți-e scârbă" cu indiferența și disprețul.

6.2. Comportament prosocial. Nu am vorbit deloc până acum despre existența în liceul nostru a unui grup sanitar numit de elevi "renovat". Eticheta lui este ilustrativă pentru faptul că standardul de decor al acestuia diferă atât de cel al grupului sanitar nou, cât și de cel al grupului sanitar vechi. Aceasta cu atât mai mult cu cât grupul renovat este mai nou în timp decât cel modernizat.

Grupul sanitar renovat este rezultatul inițiativei unui grup de părinți. Experimentul grupului sanitar modernizat a creat un precedent demonstrând prin simpla lui existență că schimbarea este posibilă. Inițiativa grupului de părinți este un comportament prosocial care pledează alături de inhibarea comportamentelor deviate pentru existența schimbărilor comportamentale pozitive generate de grupul sanitar modernizat.

Concluzie: Demonstrația existenței schimbărilor comportamentale condiționate de schimbarea concretă a decorului grupurilor sanitare a luat sfârșit.

Spațiul de culise cu valoare scenică impune respect și place și este cel care condiționează inhibarea unor comportamente deviate precum și manifestarea unor comportamente prosociale. Este de remarcat că schimbarea comportamentală a avut loc pornind doar de la o schimbare punctuală, de decor a grupului sanitar. Educația elevilor și îngrijitoarelor a rămas aceeași.

7. Comportamentele care nu se schimbă

7.1 Grupuri și lumi perceptive. Comunitatea școlară nu e omogenă. Până acum am vorbit de categorii de actori sociali pentru că nu ne-au interesat relațiile sociale dintre acestea, ci doar relația lor dominantă cu spațiul grupului sanitar, definiția comună dată acestuia.

Comportamentele deviate manifeste pe care le vom studia în continuare nu țin de relația directă cu o nouă definiție comunitară a spațiului, ci de relațiile existente între ceea ce noi am numit categorii de actori sociali.

Categoriile de actori sociali sunt grupuri formale. Calitatea de a fi membru în fiecare din ele depinde de statutul profesional și de rolul adiacent acestuia în organizația școlară: elev, director, îngrijitoare.

Comunitatea școlară pe care am privit-o până aici doar în zona sa de acord va fi privită de acum înainte ca textură de grupuri formale. Fiecare grup, indiferent de criteriul care îl definește ca grup, are propria sa lume perceptivă, propriul său univers de norme, valori, atitudini, modele de comportament.

Folosim termenul de lume perceptivă și nu pe acela de subcultură pentru a sugera că oricărui grup i se asociază nu numai un model cultural propriu, ci și o percepție diferită a continuumului obiectual⁷.

7. 2. Grupuri în dezacord. Am ajuns la relațiile de dezacord între grupuri în primul rând pentru că răspunsurile primite în cursul interviurilor, prin pasionalitatea lor, ne-au condus către ele. Întrebați cu privire la noul grup sanitar, subiecții noștri au recunoscut că acesta a schimbat ceva în viața lor, că le place, că există comportamentele inhibate despre care am discutat, demonstrându-ne că există între grupuri o zonă de înțelegere. În mod recurent, însă, subiecții noștri deviau în răspunsurile lor de la întrebările din interviu. Ne povesteau cu pasiune despre comportamentele deviate manifestate de membrii grupurilor din care nu făceau parte. Sensul pozitiv al schimbărilor intervenite în viața comunității datorită noilor grupuri sanitare era obliterated din discurs.

Explicațiile posibile sunt multiple. Diferențele de vârstă, de statut educațional, economic, sunt tot atâtea variabile independente ce pot face parte dintr-un model multicauzal al conflictului social. Din toate aceste posibile explicații am ales două care ne-au părut a avea o relevanță deosebită:

A. Explicația din perspectiva organizațională

Relațiile dintre grupurile noastre se suprapun relațiilor organizaționale. Conflictele între ele pot să apară din mai multe motive:

a. interdependența sarcinilor profesionale vag definite. Elevii și îngrijitoarele nu au sarcini definite precis cu privire la întreținerea spațiului.

b. nereflectarea interdependenței secvențiale a activității grupurilor la nivelul programelor de lucru. Nu există programe de lucru alternative pentru elevi și îngrijitoare.

c. diferențe de scopuri profesionale și sisteme de recompensare/sanționare a activității. Scopurile profesionale și sistemul de recompense/sanțiuni pentru elevi se leagă doar de performanța școlară, cu excepția notei la purtare. În cazul îngrijitoarelor, sistemul de recompense/sanțiuni este ca și inexistent.

d. canalele de comunicare, de transmitere a mesajelor verticale (autoritate) sau orizontale (între departamente diferite și complementare) sunt obturate.

Grupul elevilor și al îngrijitoarelor, departamente complementare în organizație, care ar trebui să-și transmită mesaje orizontale privind întreținerea spațiului întregii școli, își transmit în fapt pasionale mesaje de autoritate. Își definesc reciproc sarcini de serviciu: îngrijitoarele impun "cu mătura" elevilor să strângă hârtiile, iar elevii consideră că au calitatea să le recomande când și cum să facă ele curat.

Lipsa comunicării orizontale face ca toate mesajele să se îndrepte numai către director care apare în postura de arbitru între elevi și îngrijitoare. Organizația este artificial supracentralizată și toate deciziile intră în sfera de sarcini a directorului.

Canalul vertical director-îngrijitoare, la rândul lui, este și el slab funcțional. Directorul este desemnat cu cât fac îngrijitoarele și a încetat să mai solicite și să mai aștepte de la acestea îndeplinirea unor sarcini de serviciu precise.

Canalul vertical director - elevi funcționează în schimb foarte bine. Directorul transmite elevilor mesaje de tipul: bilingvism, radio în școală, ziar al elevilor, grupuri sanitare moderne, rezultate școlare performante. Elevii preiau aceste mesaje pe care le transformă în emblemă pentru ei și cărora le răspund pe măsură.

B. Explicații din perspectiva psihologiei sociale

Sunt de remarcat între acestea, ca potrivite problematicii prezente în declarațiile subiecților noștri, următoarele:

1. teoria frustrării generate de tendința oricărui grup de a-și atribui arii de supremație teritorială. Grupul îngrijitoarelor și grupul elevilor își dispută drepturile de dominare asupra grupului sanitar nou.

2. teoria goffmaniană a stigmatizării. Stigma este un atribut profund discreditant (pentru o persoană sau un grup), pornind de la care subiectul este categorizat exclusiv de către ceilalți care există și apare doar în relațiile cu ceilalți. Prin definiție, persoana ce posedă o stigmă nu e tocmai umană.

Aceasta explică apariția termenului de "animal" sau a sintagmei "două mâini" la adresa îngrijitoarelor. Stigma lor este o stigmă de grup profesional, pentru că orice membru al grupului îngrijitoarelor este discreditat prin simpla sa apartenență la grup. Îngrijitoarele nu sunt crezute că spun adevărul, că fac curat în mod eficient. Ele însele își definesc sarcina profesională ca "a aduna mizeria" și nu "a face curățenie" și se percep ca stigmatizate prin slujba lor, pe care bucuroase ar schimba-o, dacă ar putea.

Din cele discutate până acum rezultă următoarele:

•Grupul îngrijitoarelor și grupul elevilor sunt în relații dominant conflictuale și pentru că își depășesc reciproc atribuțiile organizaționale și

⁷ Am văzut anterior că elevii nu percepeau existența chiuvetelor în vechile grupuri sanitare.

pentru că se ciocnesc cu privire la posesiunea spațiului și pentru că se stigmatizează reciproc și pentru că...etc.

- Grupul directorilor și grupul elevilor sunt în relații dominante de cooperare.

- Grupul directorilor și grupul îngrijitoarelor nu sunt în relație de conflict, dar nici de cooperare. Canalul de comunicare e defectos și în plus este bruiat și de stigma îngrijitoarelor.

Am făcut apel la existența relațiilor intergrupale pentru a explica de ce multe comportamente sunt deviante numai în percepția unui grup sau a altuia. Relațiile de conflict sau de necooperare între grupuri se reflectă în închiderea lumilor perceptive și în îndepărtarea lor.

Atunci când lumile perceptive sunt închise și se mai și îndepărtează apare atitudinea de neîncredere în ceilalți, se construiesc imagini stigmatizate și caricaturizate ale celorlalți, se manifestă tendința de a-i vedea pe ceilalți ca devianți, numai pentru că ei deviază de la normele grupului al cărui membru ești, tendința de a ignora mesajele celorlalți.

7.3 Comportamente deviante manifeste. Închiderea grupurilor sanitare noi înainte de sfârșitul orelor de curs este un comportament al îngrijitoarelor perceput ca deviant în lumea elevilor. În lumea îngrijitoarelor, închiderea înainte de program a grupurilor sanitare noi este motivată de faptul că nu există apă și că s-ar putea înfunda closetele. Pentru ele închiderea este o metodă sigură de întreținere a curățeniei spațiului.

Risipirea consumabilelor din grupul sanitar nou de către elevi este un comportament perceput ca deviant în lumea îngrijitoarelor. Directorul, de altfel, ne-a sesizat ca pe un fapt dispariția prea rapidă a consumabilelor fără a o lega de comportamentul risipitor al elevilor.

Urcatul elevilor cu picioarele pe closet este perceput ca deviant în lumea celor care iau decizii⁸ și în lumea îngrijitoarelor. Elevii, pe de altă parte, îl recunosc drept comportament manifest dar nu îl consideră deviant pentru că "nu sunt împărtășite aceleași reguli de comportament igienic". Acest comportament a dus la decizia îndepărtării colacelor closetelor.

Blocarea ușilor cabinelor de către elevi este un comportament deviant atât în lumea celor care iau decizii, cât și a îngrijitoarelor. Din partea elevilor nu ne-a fost sesizat nimic în acest sens. Decizia provocată de acest comportament a fost desființarea încuietorilor cabinelor.

Spargerea ușii cabinei de la grupul sanitar nou al băieților la un bal a fost menționată drept comportament deviant de grupul îngrijitoarelor și de

⁸ Cu privire la obiectele decorului noului grup sanitar, putere de decizie o au atât directorul cât și inițiatorul programului.

inițiatorul programului. Urmarea acestei întâmplări a fost îndepărtarea ușii sparte. Elevii, pe de altă parte, ne-au furnizat o altă definiție a gestului: protest la închiderea grupurilor sanitare în mod regulat.

Concluzii:

1. Toate comportamentele deviante manifeste care au apărut ca probleme sociale în cursul studiului nostru nu aparțin zonei de intersecție a lumilor perceptive și nu sunt sancționate sau discutate în această zonă. Aceste comportamente sunt consecință directă a relațiilor de conflict și necooperare între grupuri.

2. Există gesturi deviante izolate care sunt generalizate drept comportamente deviante în lumea perceptivă a unui singur grup. Se întâmplă acest lucru cu deosebire în grupul îngrijitoarelor a căror lume este închisă și îndepărtată de celelalte două. Ele se află în conflict cu elevii și în necooperare cu directorul, purtând și povara stigmei lor, deci marginalizate în lumea școlii.

3. Multe comportamente deviante sunt considerate de grupul autorilor ca replică la comportamente deviante (ochi pentru ochi și dinte pentru dinte, protest).

4. Deciziile în legătură cu gesturile deviante au în comun îndepărtarea unor obiecte din decorul grupurilor sanitare noi.

8. Finalul aventurii

În prima parte am demonstrat că schimbarea, în sens pozitiv, în decor a determinat o nouă definiție a spațiului condiționând astfel inhibarea unor comportamente deviante. În a doua parte a acestui studiu am văzut, de asemenea, că relațiile distorsionate dintre grupurile existente în comunitatea școlară se repercutează în deteriorarea decorului (schimbare în sens negativ) care determină, în ultimă instanță, deteriorarea definiției comune a spațiului, fapt ce crește riscul manifestării comportamentelor deviante.

Gesturile deviante izolate nu se datorează numai relațiilor intergrupale sau interpersonale ci și responsabilității difuze din orice spațiu public. Grupul sanitar rămâne prin definiție, așa cum am arătat, un spațiu de culise, spațiu al relaxării comportamentale în care stăruie o probabilitate destul de mare ca gesturile deviante izolate să apară din când în când. Tendința de imitare a gesturilor negative, când s-a creat deja un precedent, este o realitate psihologică care trebuie și ea luată în calcul.

În ciuda riscurilor amintite mai sus, credem că studiul nostru pune cu pregnanță în evidență cel puțin două argumente majore care să susțină efortul financiar de investiții în noile grupuri sanitare: a. se schimbă în sens pozitiv

imaginea socială a întregii comunități (funcția de emblemă); b. se favorizează atât inhibarea comportamentelor deviante cât și comportamente pro-sociale ca replică.

BIBLIOGRAFIE

- Goffman, Erving, *The Presentation of Self in Everyday Life*, London, Penguin Books, 1990.
- Goffman, Erving, *Behavior in Public Places. Notes on the Social Organization of Gatherings*, Free Press, 1990.
- Goffman, Erving, *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*, London, Penguin Books, 1990.
- Schein, Odgar H., *Organizational Culture and Leadership*, Jossey - Boas, 1985.
- Gibson, James L. and oth., *Organizations. Behavior. Structure. Processes*, Irwin, 1991.
- Gray Peter, *Psychology*, Worth Publishers Inc., 1991.